

Crònica negra del Pla d'Urgell (1874-1899)

Felip Gallart Fernández. Vicent Lladonosa Giró

Centre de Recerques del Pla d'Urgell Mascançà

RESUM: En aquest article presentem tots els casos que hem pogut recollir de la Crònica Negra del Pla d'Urgell durant la Primera Etapa de la Restauració Borbònica, o millor dels pobles de l'actual Pla d'Urgell, que de cap manera no es van lliurar de la colpadora violència que va patir la província lleidatana. Alguns d'ells van ser coneguts i seguits a tot l'Estat espanyol a través dels corresponsals i la premsa de l'època, que en van parlar amb tot detall.

PARAULES CLAU: Restauració Borbònica, Pla d'Urgell, Palau d'Anglesola, Mollerussa, Bellvís, crim, assassinat, parricidi.

BLACK CHRONICLE OF THE PLA D'URGELL (1874-1899)

The Crimes of El Palau d'Anglesola, Mollerussa and Bellvís

ABSTRACT: In this article we present all the cases that we have been able to collect from the Black Chronicle of the Pla d'Urgell during the First Stage of the Bourbon Restoration, or better from the villages of the current Pla d'Urgell, which did not surrender in any way to the striking violence suffered by the province of Lleida. Some of them were known and followed throughout Spain through the correspondents and press of the time, who spoke about them in detail.

KEYWORDS: Bourbon Restoration, Pla d'Urgell, El Palau d'Anglesola, Mollerussa, Bellvís, crime, murder, parricide.

UNA SOCIETAT ARCAICA I VIOLENTA

Som en els anys de la primera etapa de la Restauració Borbònica. I com diu Pere Anguera (ANGUERA 2001:58) des de la historiografia oficial s'ha donat una

imatge d'aquesta època com la d'un període tranquil i sense grans convulsions. No és així. Aquesta és una època de guerres i de conflictes continus com la III Guerra Carlina (1872-1876), la I Guerra del Rif (1893-1894) o les guerres que van suposar la pèrdua definitiva de les darreres colònies: Puerto Rico, Cuba i Filipines (1868-1898). A nivell interior cal destacar l'onada d'atemptats anarquistes, sobretot durant la darrera dècada del segle XIX contra personatges cabdals de la Restauració (Cánovas del Castillo el 1897), o contra llocs emblemàtics com el Liceu (1893), o el del carrer dels Canvis Nous (1896) i els forassenyats processos repressius contra tota forma d'oposició, principalment contra l'anarquisme obrerista (Procés de Montjuïc de 1896). La Restauració Borbònica va suposar el triomf de l'opció liberal moderada a partir d'un sistema polític basat en el torn dels dos partits dinàstics (Conservador i Liberal) garantit pel caciquisme i el frau electoral. Tot plegat perquè la resta d'opcions polítiques restessin al marge i així poder assegurar una estabilitat política que preservés els interessos de les oligarquies agràries, financeres i industrials.

Segons aquesta idea de la Restauració com la d'una època pacificadora, les persones dels pobles de l'actual Pla d'Urgell viurien resignades a les contínues tupinades del sistema caciquista i a la sobreexplotació secular. Els seus habitants es començarien a recuperar de la catàstrofe econòmica i demogràfica que va suposar l'epidèmia de paludisme que assolà el territori entre l'acabament del canal i l'any 1870 (FERRAN 2014:109-132). Es beneficiarien de les facilitats de les línies del ferrocarril per transportar els productes locals a les àrees de consum. Eixamplarien zones de conreu i aprofitarien les aigües del Canal d'Urgell per introduir nous conreus com l'alfals i el panís i per augmentar la producció dels cultius tradicionals, sobretot de vinya, que es va incorporar massivament a tota Catalunya a partir que l'any 1868 es declarés la fil·loxera a França

i produís una eufòria econòmica considerable.¹ Lliures de la competència francesa, els vins locals es podien exportar a França i a tots els mercats exteriors d'aquest país a molt bons preus. Malauradament aquesta edat d'or no va durar gaire ja que, com havia passat a França, la fil·loxera va acabar arribant a Catalunya: a partir de 1879 entrava per la província de Girona, el 1894² arribava a la província de Lleida, l'any 1896 a Mollerussa³ i a Tortosa el 1908, provocant una veritable catàstrofe econòmica. A tot això hem d'afegir els terribles estralls de l'epidèmia del còlera del 1884 a 1886 (GARRALON 2011) i els d'altres epidèmies i malalties que de forma intermitent assolaren la comarca com la verola, la grip, la diftèria, el xarampió, el tifus, la ràbia, la tuberculosi, el paludisme i unes collites que no van assolir raonablement els beneficis del regatge del Canal d'Urgell fins a finals del segle XIX (VIVES I LLORENS 1991: 16).

Criminalitat i violència interpersonal

Tot el que hem dit més amunt és cert, però només en part. Resseguint la premsa de l'època, llibres de judicis i llibres d'òbits parroquials, podem dir amb tota seguretat que el quart de segle que va de 1874 a 1899 no van ser gens tranquils, ni molt menys pacífic, almenys pel que fa als pobles de la província lleidatana on hi hem comptabilitzat fins avui l'esgarrifosa xifra de 112 crims violents amb un total de 109 morts, entre elles moltes dones i infants innocents i si hi afegim el motí de Lleida de 1885, el resultat puja fins a les 114 víctimes mortals. Referits estrictament al Pla d'Urgell consignem vuit crims amb un total de deu morts, esdevinguts al Palau d'Anglesola, Mollerussa (dos crims), Bellví (dos crims), Linyola, Bell-lloc i Miralcamp. No esmenten aquí el gran nombre de ferits, la majoria molt greus, ni les profundes seqüeles psicològiques personals i socials que aquelles violències van deixar a

la població lleidatana. Ni tampoc les víctimes de la III Guerra Carlina, que no hem comptabilitzat o els joves que morien a les guerres d'Ultramar o en qualsevol altre dels conflictes bèl·lics de l'època. I això només són les xifres que nosaltres hem pogut recollir, perquè la realitat és encara molt més àmplia i dolorosa i el nombre de crims és encara més elevat.

Durant aquells anys a tot el territori lleidatà es van produir continus robatoris, saquejos, incendis, humiliacions, escarnis, baralles a les tavernes, a les festes, als camps, crims passionals, parricidis, abusos sexuals, violacions, depredacions, venjances, revenges, atemptats per odis i rivalitats polítiques, familiars o personals, per torns de reg, pels límits dels bancals, per una simple burla, assassinats, homicidis, crims de tota mena exercits amb un acarnissament i una ferocitat inusitades. A sota de tot hi havia, és clar, la pobresa, la ignorància, la desigualtat social, la marginació i el subdesenvolupament. Una dada⁴ només: l'any 1885 a l'Estat espanyol només el 24,5 % de la població sabien llegir i escriure (el 35 % d'homes i el 15 % de dones). Però també és cert que molts dels crims eren entre persones de la mateixa família, del mateix poble, a tot estirar de localitats properes que s'embranchaven en un espiral d'odi i crueltat desfermades i descomunals, l'origen de les quals ens és difícil d'escatir per la manca d'estudis i per una explicació històrica que generalment ha obviat aquest aspecte.⁵ Els homes duïen una arma a la faixa. Una petita espurna era suficient per fer esclatar els ànims. La necessitat de reparar el greuge de forma immediata i contundent. La sang encesa, l'impuls criminal desbocat. Llavors parlaven els punys, les navalles, les pistoles, les escopetes, els trabucs. Armes blanques i de foc. I eren implacables. Tot plegat era un indicador més, com ja ho havien estat les tres Guerres Carlines, de la violència reparadora com a vestigi d'un societat agrícola i tradicional que es resistia als canvis liberals, a la mediació i arbitratge de la justícia

¹ Segons *El Correo de Gerona*, 18 de novembre de 1895, p. 3, aquell any sortirien uns cent cinquanta mil bocois de vi des de Mollerussa cap a França. Es calculava que el seu preu, que al novembre ja es venia divuit pessetes la càrrega, arribaria al febrer a les vint-i-quatre o vint-i-cinc pessetes. Segons *La Exposición*, 5 de febrer de 1887, p. 6, eren molt apreciats els vins de l'horta del Segre, els de l'Urgell, els de la Conca, els de la Segarra, el vi ranci de Granyena i els moscatells de Torregrossa.

² *El Diluvio*, 6 d'octubre de 1894, p. 2.

³ *El Diluvio*, 16 de juny de 1896, p. 9.

⁴ *La Correspondencia de España*, 13 de juliol de 1885, p. 2. L'Estat espanyol estava molt per sota d'altres països com Itàlia amb el 31%, Àustria amb el 49%, o Alemanya amb el 57% de la població que sabien llegir i escriure.

⁵ Aquí cal fer esment a l'esplèndid article de Josep Maria Planes *L'Urgell de l'odi i de la mort, 1820-1840. Un assaig de valoració*, publicat a *Quaderns de El Pregoner d'Urgell*. Any 1994. Núm 8. Bellpuig. I també dels dos volums de *La Plana salvatge de Felip Gallart*, publicats per editorial deParís, Alcarràs, anys 2011-2012.

oficial i al monopoli de la violència per part de l'estat modern. Una violència que a l'Estat espanyol, segons alguns estudis, no va començar a decaure fins al segon decenni del segle XX (GÓMEZ 2009: 317).

Premsa i telègraf

Els crims i els criminals han despertat sempre un enorme interès popular i des de sempre han tingut un lloc destacat a les pàgines dels diaris. A partir de l'extensió del telègraf, a Lleida havia arribat l'any 1857⁶, els corresponents dels periòdics i revistes podien trametre les seves cròniques de forma gairebé immediata i molt a prop dels llocs dels fets. Els romanços de canya i cordill en reproduïen també els detalls més escabrosos. Els crims més populars eren recopilats en les famoses "Causas cèlebres" i als "Annals dramàtics del Crim". Grans escriptors com Mary Shelley, Allan Poe, Conan Doyle, incorporaven els crims a les seves obres literàries.

Els crims del Palau d'Anglesola, el parricidi de Mollerussa i el crim del titellaire van despertar una enorme expectació i la majoria dels diaris en van parlar amb tot detall.

Fig 1. Judici de Benaocaz. Jérez de la Frontera, exemple de judici multitudinari del segle XIX. Font: *La Ilustración Española*, 30-06-1883. BNE. Biblioteca Digital Hispánica.

EL CRIM DEL PALAU D'ANGLESOLA (16 d'agost de 1891)

Assassinat i robatori

Entre la una i les dues de la tarda del 16 d'agost de 1891 a la llera del Canal d'Urgell del terme del Palau d'Anglesola, Pau Bernaus Fité va aparèixer ofegat per asfíxia per submersió (COLECCIÓN LEGISLATIVA 1893: 274). El seu cos estava lligat de cintura i cames amb una faixa i va aparèixer flotant entre les aigües del Canal d'Urgell. Pau Bernaus⁷ era solter, tenia cinquanta-sis anys i era natural de Llor, municipi de

Fig. 2. Palau d'Anglesola. Carrer del Canal. Font: Arxiu de Tots Som de Casa.

Torrefeta. Segons la premsa⁸ era germà del rector del Palau d'Anglesola.

Es van practicar les diligències que pertocaven i es va comunicar el fet a la Guàrdia Civil de Mollerussa que va fer córrer les ordres fins que a Fonoleres la guàrdia civil de Tàrraga va detenir dues persones com a sospitoses del crim: Tomàs Aznar Piñol, natural de Sástago (Saragossa) i Carlos José Teixaire Pallarés⁹ de Sena (Osca). Eren dos passavolants la identitat dels quals coincidia amb la de dos desconeguts que havien estat al Palau d'Anglesola el mateix dia de la desaparició del Bernaus. Convictes i confessos del crim, van ser posats a disposició judicial. Els van intervenir cinc

⁶ El dia 20 d'agost de 1857 l'estació telegràfica de Lleida començava a emetre el servei de correspondència privada de l'interior i el dia 25 la correspondència internacional. (*Gaceta de Madrid*, 14 d'agost de 1857, p. 1). Segons el *Diario de Barcelona*, 26 de gener de 1857, p. 723, la línia sortia de l'ex convent de Sant Francesc, on estava l'oficina.

⁷ Registre Civil del Palau d'Anglesola, Defuncions. Any 1893, p. 216.

⁸ *La Crònica. Diaro de avisos, noticias y anuncios de Huesca*, 26 d'agost de 1891, p. 5 i 6.

⁹ En altres llocs Tesaire o Tisaire.

pessetes en plata, vint-i-cinc cèntims en xavalla i unes tisores de grans dimensions. Un i altre es van acusar de ser els autors de l'assassinat per poder comprar un vestit a Mollerussa i un rellotge de plata i de llençar la víctima al canal perquè no els pogués delatar. Se'ls van requisar els diners i alguns objectes procedents d'altres robatoris que van ser posats a disposició del jutge municipal perquè pogués fer el corresponent atestat.¹⁰

A banda dels dos sospitosos atrapats a Fonolleres (Tomàs Aznar i Carlos José Tesaire) va aparèixer dues persones més. Eren Tiburcio José Aznar Turlau, pare de Tomàs Aznar Piñol, i la seva esposa Benita Mur.¹¹ En primeres núpcies Tiburcio es va casar amb Benita Piñol, natural d'Escatrón (Saragossa), amb qui va tenir dos fills, la Tomasa i el Tomás.¹²

El 24 d'agost de 1891 Bernardino Ascaso i Loscos, jutge de primera instància de Lleida, va publicar una ordre de cerca i captura¹³ contra la parella per estar complicats en el robatori i crim de Pau Bernaus. En ella s'hi donava un detallada descripció i es deia que el matrimoni anava pels pobles implorant caritat.

Tiburcio tenia 64 anys i era natural de Sástago i veí de Tamarit de Llitera. Era conegut per Tejero. Tenia 64 anys i era captaire. Era prim i d'estatura regular. Calçava espadenyas obertes, i duia pantalons de pana negra a llistes, faixa de color groc, brusa blava, una gorra de quadres blancs i negres i anava amb un bastó petit.

La Benita Mur Gracia era molt més jove que el seu marit: tenia 35 anys i era natural i veïna de Tamarit de Llitera. Era baixa d'estatura, prima i d'ulls humits i encarnats. Usava sabates o espadenyas i mitges d'estam, faldilles a l'estil del país i anava en mànigues de camisa o gipó.

Judici i sentència

El 30 de març de 1892 es va celebrar a Lleida la vista en judici oral i públic. El procés¹⁴ va tenir una gran ressonància i malgrat el mal temps que feia una gran generació va omplir la part reservada a la sala de vistes

de la Audiència de Lleida i encara van haver d'encabir molta gent en altres sales, passadissos i fins i tot a l'escala, de forma que es feia molt difícil la circulació.

Tiburcio Aznar, Tomás Aznar i Benita Mur van ser assistits per l'advocat Isidor Arrufat i Carlos Jose Tesaire per Felip Montull, sota la representació dels procuradors Laureà Domènech i Joan Besa¹⁵.

Un cop el senyor Maluquer, president del tribunal, va fer el seu discurs, que va durar fins a dos quarts de sis de la tarda, el jurat es va retirar a deliberar durant dues hores i mitja i el president va llegir les conclusions. Tiburcio Aznar, Tomàs Aznar i Carlos José Tesaire eren reus dels delictes de robatori i homicidi amb la intenció de causar un mal greu a la víctima. Benita Mur no va utilitzar la roba robada. Tiburcio i Tomás Aznar tenien l'agreujant de reincidència ja que havien estat condemnats per diferents delictes en anteriors sentències (COLECCIÓN LEGISLATIVA 1893: 274). Així el 4 de maig de 1852 Tiburcio Aznar havia estat condemnat a cinc mesos d'arrest major per lesions, el 27 d'octubre de de 1868 l'havien castigat a sis mesos de pena per un delicte de furt i el 12 de febrer de 1890 a sis mesos i un dia de presidi correccional per un delicte de robatori. A Tomás Aznar Piñol, per la seva part, el 12 de febrer de 1890 l'havien condemnat a la pena de tres mesos d'arrest major per robatori.

El ministeri fiscal va retirar els càrrecs contra Benita Mur i va demanar cadena perpètua contra Carlos José Tesaire ja que no hi havia circumstàncies atenuants ni agreujants i finalment pena de mort contra Tiburcio i Tomás Aznar (pare i fill) per l'agreujant de reincidència declarada. L'advocat Isidor Arrufat va al·legar que Tomás Aznar no havia estat declarat reincident per homicidi ni lesions, sinó per robatori, i per tant només podia ser condemnat a cadena perpètua, en cap cas a la pena capital.

El dia 31 de març de 1892 el tribunal de dret va dictar sentència¹⁶ i d'acord amb la petició del fiscal va condemnar Tiburcio Aznar i Tomás Aznar (pare i fill) a pena de mort, a Carlos José Tesaire a cadena perpètua i va absoldre Benita Mur.

¹⁰ *La Crónica. Diario de avisos, noticias y anuncios de Huesca*, 26 d'agost de 1891, p. 5 i 6. / *La Libertad*, 28 d'agost de 1891, p. 2.

¹¹ En un primer moment es va dir que la Benita Mur era la dona de la víctima, la qual cosa encara li va donar més morbositat al cas.

¹² Arxius Diocesà de Lleida, Llibre de defuncions de l'Hospital de Santa Maria, 1873-1894, foli 219gt/N5.

¹³ *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida*, 31 d'agost de 1891, p. 581.

¹⁴ *Diario de Lérida*, 1 d'abril de 1892, p. 3.

¹⁵ *Diario de Lérida*, 29 de març de 1892, p. 3.

¹⁶ *Diario de Lérida*, 3 d'abril de 1892, p.5.

Recurs de cassació

Tiburcio Aznar i Tomás Aznar van presentar recurs de cassació per infracció de Llei contra la sentència de l'Audiència Criminal de Lleida, però no va prosperar (COLECCIÓN LEGISLATIVA 1893: 272-275). Tot i que en el recurs van poder introduir el supòsit atenuant que en el moment dels fets estaven sota els efectes de l'alcohol, el 25 de juny de 1892 el Suprem va considerar que allò no constava en el sumari, ni en els escrits de conclusions, ni a l'acta del judici, ni resolt en el veredict i per tant no van admetre el recurs i, a més, van condemnar els reus a pagar les costes.

L'indult de Tomàs Aznar

Les autoritats i els veïns de Lleida van començar a fer gestions per demanar l'indult dels reus condemnats a mort.¹⁷ Amb aquest propòsit el Col·legi d'Advocats de Lleida va decidir acudir a la Reina Regent i, a proposta del Sr. Sol, es va telegrafiar l'acord a través del Ministre de Gràcia i Justícia i, adreçat al President del Consell de Ministres, se li va pregar que estovés l'ànim del Consell de Ministres perquè aconsellés la reina que els atorgués la gràcia de l'indult.¹⁸ Fins i tot els senadors i diputats de Lleida van visitar Antonio Cánovas del Castillo, llavors President del Consell de Ministres, per demanar-li que proposés l'indult a la Regent. Cánovas, però, no n'era partidari i els va dir que era del tot necessària l'exemplaritat de la justícia.¹⁹ Finalment el 21 de novembre de 1892 la Reina Regent va concedir l'indult²⁰ i va commutar la pena de mort imposada a Tomás Aznar Piñol per la immediata de cadena perpètua.

El gran Nicomedes Méndez, el millor botxí de l'estat

Tiburcio Aznar ignorava que el seu fill havia estat indultat de la pena de mort: s'havien pres grans precaucions perquè això no passés. La gent de Lleida s'havia compadit d'aquell home i majoritàriament els

Fig. 3. El botxí Nicomedes Méndez. Font: *La Campana de Gràcia*, 23-01-1892. ARCA, Arxiu de Revistes Catalanes Antigues.

lleidatans i lleidatanes van reiterar que calia que la mateixa gràcia de l'indult del fill s'apliqués al pare, evitant així una execució capital que ja feia vint anys que a Lleida no es produïa.²¹ Però el 23 de novembre es confirmava plenament la sentència de mort de Tiburcio Aznar i s'anunciava que aviat se'l ficaria en capella.²²

El dia 24 el botxí sortia de Barcelona cap a Saragossa amb el tren-correu per tal d'executar els reus de l'assassinat de Felipe Conesa.²³ Finalment aquests reus van ser indultats i el botxí va arribar a Lleida el dia 26. Era el conegudíssim Nicomedes Méndez López, botxí titular de l'Audiència de Barcelona, considerat

¹⁷ *La Correspondencia de España*, 11 de novembre de 1892, p. 2.

¹⁸ *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida* 30 de desembre de 1892, p. 766.

¹⁹ *La Vanguardia*, 24 de novembre de 1892, p. 5.

²⁰ *Gaceta de Madrid*, 25 de novembre de 1892, p. 503.

²¹ *La Correspondencia de España*, 21 de novembre de 1892, p. 3. En altres llocs diu que feia vint-i-cinc anys que no es produïa cap execució: *La Vanguardia*, 29 de novembre de 1892, p. 3.

²² *La Correspondencia de España*, 24 de novembre de 1892, p.3

²³ *La Vanguardia*, 25 de novembre de 1892, p.2.

una autèntic virtuós i un gran innovador²⁴ del seu ofici, el millor professional de l'estat, amb permís de Gregorio Mayoral Sandino, titular de l'Audiència de Burgos, amb qui va mantenir una dura competència personal i laboral. Tot i la discreció amb que el botxí va ser conduït a la presó pels afores de la ciutat, a Lleida va causar una profunda impressió abillat amb el seu tern blau i un barret fort al cap.²⁵ El botxí tenia 46 anys i segons *La Campana de Gracia*²⁶ ningú no hauria dit que es dedicava a aquell ofici. Nicomedes era un home que feia gala d'una gran suavitat en el tracte i utilitzava un llenguatge molt fi i atent. Ell creia que era el braç de la justícia i no s'esborronava per haver mort ja més de quaranta persones. Només procurava, això sí, que ningú no el conegués i ho feia deixant-se barba i únicament quan havia de comparèixer a executar una sentència se l'afaitava prèviament conservant només el bigoti. Només s'emocionava quan algú li recordava la seva filla, que s'havia suïcidat perquè el seu promès l'havia abandonat en conèixer l'ofici del seu pare. Fins a la data, Méndez comptava amb vint-i-set anys d'experiència.²⁷

Lleida mobilitzada a favor de Tiburcio Aznar

A Lleida va augmentar el disgust i ja començava a haver-hi aldarulls. Volien evitar l'execució perquè creien que en el cas del Tiburcio Aznar hi concorrien circumstàncies menys agreujants que les dels recentment indultats de Saragossa pel crim de Felipe Conesa. I a més dels vuit expedients de reus de mort que havien estat considerats pel Consell de Ministres, l'únic que havia restat sense indult era el de Tiburcio Aznar.²⁸ El diari pro carlí *El Almogávar Leridano*²⁹ va publicar un full amb l'epígraf "Odia el delicte i compadeix-te del delinqüent" i animava el veïnat

lleidatà a congregar-se en manifestació tancant els establiments per pressionar per l'indult.

L'ajuntament i les Juntes del Col·legi d'advocats i procuradors es van interessar vivament pel tema. Representants de tots els organismes i de totes les entitats que tenien algun prestigi o influència en la vida pública lleidatana van anar a visitar el Governador Civil proposant d'exhaurir tots els mitjans de la llei i la caritat per tal d'obtenir la gràcia de l'indult. El Governador no solament va recolzar la sol·licitud, també es va oferir a trametre a la Presidència del Consell de Ministres el telegrama que les entitats havien redactat en aquests termes:³⁰

Afectado hondamente vecindario postración moribundo Aznar, reitera fervientemente súplica Gobierno aconseje S. M. gracia indulto por considerar innecesario rigor ley en este caso, tratándose de quién tiene contados días existencia.

Si V. E. considera que sólo sentimiento piedad inspira tal manifestacion rogármole ordene reconocer reo por médicos fuera población y confianza Gobierno, quienes confirmaran opinion general de que, ejecutándose terrible pena, será imposible fuerzas físicas reo permitan subir patíbulo.

Acaba llegar verdugo y aumenta ansiedad población esperando acto clemencia S. M.»

També van enviar telegrams amb peticions d'indult el comte i la comtessa de Torregrossa.³¹ Es va decidir de no fer cap més manifestació,³² sembla que ja se n'havia fet alguna, perquè hi havia esperances en la clemència de l'indult.

En capella

El matí del dia 28 de novembre Tiburcio Aznar entrava en capella³³ a la presó de Lleida. L'execució s'havia de fer l'endemà a les vuit del matí. Aznar estava molt abatut i la seva salut era molt precària. Només

²⁴ Poc temps després Nicomedes Méndez va introduir l'anomenada versió catalana en el garrot, (un punxó accionat pel cargol principal que pretenia trencar el bulb raquidi), que el botxí va aplicar per primera vegada el 21 de novembre de 1894 en l'execució de Santiago Salvador, condemnat per la col·locació de la bomba del Liceu.

²⁵ *La Correspondencia de España*, 27 de novembre de 1892, p. 2.

²⁶ *La Campana de Gracia*, 23 de gener de 1892, p. 4.

²⁷ *La Vanguardia*, 16 de gener de 1892, p. 4.

²⁸ *La Vanguardia*, 29 de desembre de 1892, p. 3.

²⁹ *La Correspondencia de España*, 27 de novembre de 1892, p. 3.

³⁰ *Diario de Lérida*, 27 de novembre de 1892, p. 3.

³¹ *Diario de Lérida*, 29 de novembre de 1892, p. 3.

³² *La Vanguardia*, 29 de novembre de 1892, p. 3.

³³ Els apartats dedicats a l'estada en capella, l'entrevista entre els Aznar, el testament i l'indult de Tiburcio Aznar estan extrets de *Libertad*, 29 de novembre de 1892, p.2 / *La Vanguardia*, 29 de novembre de 1892, p. 3 / *La Correspondencia de España*, 29 de novembre de 1892, p.3.

havia begut aigua i menjat una mica de brou i uns quants grans de raïm. El seu aspecte era lamentable. A les dues de la tarda les autoritats lleidatanes el van anar a visitar. Aznar els demanava amb insistència d'acomiar-se del seu fill, la seva segona dona ja era morta.

Els germans de la Congregació de la Sang recorrien la població implorant almoïna per al reu, mentre les autoritats i corporacions lleidatanes enviaven telegrams a Madrid gestionant l'indult.

Una entrevista commovedora

Per fi Tiburcio Aznar va aconseguir parlar amb el seu fill. Eren les cinc de la tarda. Es van abraçar plorant i així van romandre una bona estona. El Tomás va demanar perdó al seu pare i aquest el va beneir i perdonar. I en separar-se ambdós van ser víctimes d'un síncope. Perquè es refessin els van donar besucats i vi ranci.

Testament

Molt abatut Tiburcio Aznar va fer testament verbal disposant que les almoïnes recollides pels germans de la Sang anessin en sufragi de les seves dues difuntes esposes. No va deixar ni una sola moneda per al seu fill. I després es va estirar al llit.

L'indult

A les nou i pocs minuts de la nit per fi va arribar a Lleida el telegrama amb la notícia de l'indult. El Governador, l'alcalde i altres autoritats i moltes altres persones es van adreçar immediatament a la presó a comunicar la bona notícia al reu. Un cop personats els magistrats que componien el Tribunal i les autoritats de la presó, se li va llegir el telegrama oficial: la Reina Regent commutava la pena de mort per la immediata de cadena perpètua i accessòries corresponents³⁴. En rebre la notícia la impressió va ser tan forta que va caldre que se li administrés un antiespasmòdic. El corresponal Arroyo³⁵ explicava com Aznar, una mica refet, es va incorporar del llit, va beneir el nom de la reina dient que la verge del Pilar li havia inspirat el

perdó. Després va abraçar totes les persones que eren a la capella. En saber-ho, una gran multitud que s'amuntegava davant de la presó esperant el resultat de les gestions pro indult, va explotar amb grans mostres d'entusiasme. El mateix telegrama es va pregonar pels carrers de la ciutat on la notícia va circular amb rapidesa i va ser rebuda amb aclamacions i aplaudiments. Nombroses comissions de totes les classes socials i partits polítics van anar davant de la Paeria per expressar el seu regraciament a la Reina Regent.

L'endemà, 29 de novembre, a les vuit del matí una gran multitud de persones que no sabien res de l'indult, la majoria forasters, es van reunir al Camp de Mart per presenciar l'execució de Tiburcio Aznar. El redactor del *Diario de Lérida*³⁶ va explicar que tota aquella multitud es va escampar pels carrers principals de la ciutat com una invasió, els més alegres amb crits desaforats i els més gosats dient pestes per haver-se perdut el que hagués estat un gran espectacle.

"El reu de Lleida " o "El reu Aznar", com es va acabar coneixent el cas, havia ocupat la major part dels diaris de tot l'estat, sobretot les darreres vint-i-quatre hores quan, segons Arroyo, corresponal del prestigiós diari conservador *La Correspondencia de España*³⁷, des de l'oficina telegràfica de Lleida s'havia tramés l'extraordinària xifra de nou mil paraules.

Indulgència plenària

A dos quarts de dues de la nit del 9 de gener de 1893 Tiburcio José Aznar va morir als seixanta-quatre anys a l'Hospital de Santa Maria de Lleida. Va rebre els Sants Sagraments de Penitència, el viàtic i l'extremunció amb la Indulgència Plenària.

EL TRIPLE PARRICIDI DE MOLLERUSSA (20 d'abril de 1893)

L'any 1893 a Mollerussa es complia el primer centenari del vot a Sant Isidor, i el dimarts 4 d'abril ho van celebrar amb tota la magnificència (POLO 1997: 33-34). Res no feia preveure la terrible tragèdia que era a punt d'esdevenir al pis principal de la casa

³⁴ *Gaceta de Madrid*, 1 de desembre de 1892, p. 589.

³⁵ *La Correspondencia de España*, 29 de novembre de 1892, p.3.

³⁶ *Diario de Lérida*, 30 de novembre de 1892, p. 3.

³⁷ *La Correspondencia de España*, 29 de novembre de 1892, p.3.

número 11 del carrer Nou³⁸ de Mollerussa i que va commocionar el país i l'estat sencer.

Fig. 4. Mollerussa. Plaça Major. Font: Arxiu de l'Ajuntament de Mollerussa.

La família Melé-Florensa

Josep Melé Marqués va néixer a Lleida a les onze del matí del 15 de maig de 1858. Era fill de Llorenç Melé Castro i de Maria Marqués Perot, ambdós de la parròquia de Sant Llorenç de Lleida.³⁹

Josep Melé tenia fama de bona persona, pacífic, treballador,⁴⁰ molt devot, amb sentiments molt catòlics⁴¹ i fill d'una família de molt bons antecedents.⁴² Es va casar amb Raimunda Florensa Guillem,⁴³ nascuda al Palau d'Anglesola l'any 1861, filla de Maria Guillen

i del llaurador Ramon Florensa, ambdós del mateix poble que la filla. Sabem que l'any 1884⁴⁴ el matrimoni ja vivia a Mollerussa on el Josep feia de llaurador i la Raimunda de mestressa de casa. Van tenir tres fills⁴⁵. El més gran es deia Ramon i va néixer a les cinc de la tarda del 16 de desembre de 1886. El Josep va néixer a les cinc de la tarda del 18 de gener de 1890. I finalment la Maria va néixer a la una de la nit del 24 d'octubre de 1892.

El triple parricidi

El 20 d'abril de 1893 la Raimunda va matinar per anar a l'hort⁴⁶ i va deixar el seu home amb els tres fills. A les cinc del matí Josep Melé va agafar una navalla,⁴⁷ segons altres versions un ganivet, i va degollar els tres fills. Va començar per la nena de sis mesos, la Maria, que dormia amb ell i després de prendre-li la vida la va llençar al terra. Després va continuar pel nens, degollant-los al mateix lloc on dormien: el Ramon, de sis anys, damunt d'una arca que li feia de llit i el Josep, de quatre anys, al seu bressol.⁴⁸

Un espectacle espantós

Un cop haver comès el terrible crim, Josep Melé va intentar suïcidar-se amb una destrat, inferint-se un terrible tall a la mà esquerra. Es va dessagnar durant una bona estona fins que, conscient del terrible dany que havia comès, va començar a cridar demanat auxili

³⁸ A l'Acta de Naixement de Josep Melé Florensa (Registre Civil de Mollerussa, T. 6, p. 81, secció 1a. data del 20 de gener de 1890) diu que vivien al carrer Nou núm.11. El carrer Nou sembla que correspondria a l'actual carrer del Molí que s'ajuntava amb el Carrer Jacint Verdaguer. Durant algun temps també se'l va anomenar Camí de Belianes.

³⁹ Arxiu Capitular de Lleida, Bautismos Tomo IX. Desde 1º de junio de 1855 hasta 30 de abril de 1859. Foli 532 (en tinta) 272 (anotació en llapis).

⁴⁰ *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

⁴¹ *Diario de Córdoba*, 22 d'abril de 1893, p. 254.

⁴² *El Diluvio*, 23 d'abril de 1893, p. 3506 /*Diario de Lérida*, 20 d'abril de 1893, p.2.

⁴³ Les dades de la Raimunda Florensa, les de les professions i domicili del matrimoni les hem tret de les actes de naixement dels tres fills. Registre Civil de Mollerussa. Ramon Melé Florensa, T.5, P. 174, Secció 1a. Josep Melé Florensa, T. 6, P. 81, Secció 1a. Maria Melé Florensa, T.6, P. 262, Secció 1a.

⁴⁴ Al Padró de Mollerussa de 1887. 134, números 507-508 es diu que el matrimoni Melé-Florensa eren a Mollerussa des de tres anys enrere. Al carrer Nou, hi consta Josep Melé Marqués de 27 anys, de Lleida i pagès d'ofici i Raimunda Florensa de 21 anys, del Palau d'Anglesola.

⁴⁵ Registre Civil de Mollerussa. Actes de naixement: Ramon Melé Florensa, T.5, P. 174, Secció 1a. Josep Melé Florensa, T. 6, P. 81, Secció 1a. Maria Melé Florensa, T.6, P. 262, Secció 1a.

⁴⁶ *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

⁴⁷ A *El Diluvio*, 21 d'abril de 1893, p. 3458 es parla d'una navalla d'afaitar (de corte y pluma), en altres diaris d'un ganivet *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

⁴⁸ *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

i confessió. La imatge que van veure els veïns en acudir a la casa va ser espantosa. El Josep Melé jeia al terra amb la seva filleta enmig d'un toll de sang i les altres dues criatures damunt dels llocs descrits. Segons les partides de defunció⁴⁹ els dos fills petits van morir a l'acte i el fill gran, el Ramon, va agonitzar durant dues hores i no va expirar fins a les set del matí. L'autòpsia va certificar que havien mort d'asfíxia per hemorràgia.

Entre amargs plors i lamentacions Melé va confessar, al jutge d'instrucció Bernardino Ascaso i al seu auxiliar Joaquim Grau,⁵⁰ que ell era l'autor del triple assassinat i que no havia mort la seva dona, perquè era fora de casa. A la seva declaració va assegurar que estimava entranyablement els seus fills⁵¹ però que feia uns quants dies que el dimoni li havia suggerit la idea d'exterminar tota la seva família per tal d'estalviar-los els mals de la vida.⁵² I que tot plegat ho havia fet impulsat per una força poderosa que ni ell mateix no podia explicar.⁵³

El parricida finalment va ser conduït per la Guàrdia Civil cap a l'hospital de Lleida on no va parar de lamentar tot el dany que havia fet. L'ajuntament de Mollerussa va pagar per aquest trasllat divuit pessetes amb cinquanta cèntims.⁵⁴ La mare va restar en un estat d'excitació tan gran que, segons *El Siglo Futuro*,⁵⁵ es temia que es tornés boja. Josep Melé tenia trenta-cinc anys i la Raimunda trenta-dos.

Cercant una explicació a l'inexplicable

A Mollerussa no hi trobaven cap explicació.⁵⁶ A la plana de l'Urgell no es parlava d'altra cosa.⁵⁷ Com es podia explicar que una persona amb tant bons

antecedents i que estimava tan tendrament els seus fills hagés pogut cometre aquella terrible atrocitat? Aquesta era la pregunta que tothom es feia. Segons la premsa Melé patia de monomanies i al·lucinacions religioses.⁵⁸ La gent de Mollerussa i els metges que curaren les ferides del Melé eren de l'opinió que ho havia fet en un estat d'alienació mental. A *El Diario de Lérida*⁵⁹ també eren d'aquest parer, ja que segons el seu redactor hi havia certs antecedents en la família del Melé que així ho confirmaven. El prestigiós diari barceloní *El Diluvio*⁶⁰ conclouia

La opinión, en general, se inclina á creer que se trata de un caso patológico de digno estudio para los médicos alienistas, de un documento humano, como diria Zola. En cambio inspira el mayor interés y profunda conmiseración la desgraciada esposa del criminal, temiéndose pierda la razón.

Follia

L'alienació mental del Josep Melé va ser l'argument que finalment es va imposar. A la vista celebrada al març de 1894 a l'Audiència de Lleida es va demostrar la demència del reu i el fiscal va modificar les seves conclusions i el tribunal de dret el va absoldre.⁶¹ En sessió de 21 d'abril de 1894, un any després del crim, la Diputació de Lleida⁶² va acordar recloure Josep Melé al manicomi de Sant Boi de Llobregat d'on va poder sortir l'abril de 1896. Per comunicar-ho a la Diputació de Lleida el director de Sant Baudili va enviar un ofici informant que Josep Melé ja estava curat de la seva afecció mental. La Diputació⁶³ va acordar sol·licitar permís a l'Audiència, ja que Melé estava reclòs a resultés d'una causa per parricidi.

⁴⁹ Registre civil de Mollerussa. Partides de defunció: Ramon Melé Florensa, T.5, P. 128, Secció 3a. Josep Melé Florensa, T. 5, P. 129, Secció 3a. Maria Melé Florensa, T.5, P. 130, Secció 3a.

⁵⁰ *Diario de Lérida*, 20 d'abril de 1893, p.2.

⁵¹ *La Correspondencia de España*, 20 d'abril de 1893, p. 2.

⁵² *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

⁵³ *El Diluvio*, 23 d'abril de 1893, p. 3506.

⁵⁴ Arxiu Comarcal del Pla d'Urgell, ACPU360, Llibre d'actes del Ple de l'Ajuntament de Mollerussa 1887-1895, Acta del 23 d'abril de 1893, p. 23.

⁵⁵ *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

⁵⁶ *La Correspondencia de España*, 20 d'abril de 1893, p. 2

⁵⁷ *El Siglo Futuro*, 20 d'abril de 1893, p. 3.

⁵⁸ *El Diluvio*, 21 d'abril de 1893, p. 3458 i

⁵⁹ *Diario de Lérida*, 20 d'abril de 1893, p.2.

⁶⁰ *El Diluvio*, 23 d'abril de 1893, p. 3506.

⁶¹ *El Dia*, 10 de març de 1894, p.2.

⁶² *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida*, 26 d'octubre de 1894, p. 772.

⁶³ *Boletín Oficial de la Provincia de Lérida*, 1 d'abril de 1896, p. 198.

ELS CRIMS DE BELLVÍS

Morir per una bufetada (19 de novembre de 1889)

A les set del vespre del dimarts 19 de novembre de 1889 Antoni Salvadó Tomàs va ser mort per arma de foc quan era al davant del cafè del Joan Bosch.⁶⁴ A partir de les diligències⁶⁵ del cas es va saber que tot va començar per una fotesa. El diumenge 17 de novembre, dos dies abans de l'assassinat, l'Antoni Salvadó va donar una bufetada a Felip Salvia per qüestions poc importants. Dos dies després de la bufetada, el Felip Salvia va esperar l'Antoni a la porta del cafè del Bosch i li va disparar un tret de pistola a boca de canó. El projectil li va travessar el pulmó dret destrossant-li una costella. La mort va ser instantània.

Fig.5. Bellvís. Carrer Major. Font: Arxiu de l'Ajuntament de Bellvís.

El judici es va celebrar a Balaguer, l'abril de 1890. Juntament amb l'acusat també va ser processat un tinent d'alcalde de Bellvís. Havia presenciat la bufetada i després havia separat els dos homes. Prèvia petició del fiscal, qui va modificar les seves conclusions provisionals, finalment l'edil va ser deixat en llibertat ja que havia actuat com a home bo intentant posar pau entre els combatents.

Felip Salvia va ser condemnat a dotze anys i un dia de reclusió, després que el veredicte del Jurat va estimar la culpabilitat del processat i el disculpava en part per haver rebut la bufetada, considerant que havia estat una provocació.

EL CRIM DEL TITELLAIRE (9 de novembre de 1894)

Josep Capdevila Escuer⁶⁶ era el barber de Bellvís. Era germà del metge del mateix poble. Estava casat i tenia tres fills. El 8 de novembre de 1894 va rebre un anònim on se l'emplaçava al Palau d'Anglesola, poble veí, per parlar d'un negoci urgent. A l'anònim li deien que l'esperarien en el mateix camí que anava d'un poble a l'altre.

En atenció aquell misteriós missatge, l'endemà mateix, divendres 9 de novembre, de bon matí Josep Capdevila va marxar a la seva cita sense pensar que seria el seu darrer trajecte. A les vuit, quan ja era a mig camí, algú que era amagat dins d'una cabana de caçadors li va disparar un tret de pistola que li va travessar el braç esquerre i es va allotjar a la part convexa de les costelles.

En sentir-se ferit, Capdevila encara va tenir forces per començar a córrer. L'agressor el va perseguir i en atrapar-lo li va disparar un altre tret, sense èxit. El ferit s'anava dessagnant i a uns tres-cents passos va perdre les forces i va caure al costat dret de la cuneta del camí. El criminal va carregar novament la pistola de dos canons (després es va saber que era del model Lefauchaux) i es va acostar fins al moribund, que li suplicava que no el matés. L'assassí no va tenir compassió i li va disparar un tret a boca de canó que va destrossar el maxil·lar inferior, la llengua, el paladar i la gola de la víctima. Josep Capdevila va morir a l'acte. El criminal encara va tenir temps de robar-li divuit duros, el rellotge i l'anònim.⁶⁷ Eren poc més de les vuit del matí.

Els crits de la víctima i de l'agressor van alertar uns jornalers que treballaven en un camp proper al camí. Els homes van acudir al lloc dels fets i des de poca

⁶⁴ *Diario de Lérida*, 22 de novembre de 1889, p. 3

⁶⁵ *El Dia*, 23 d'abril de 1890, p.1.

⁶⁶ *La Correspondencia de España*, 24 de febrer de 1896, p.3. La major part de la línia dels fets ha estat extreta d'aquest article, que també es va reproduir, amb poques variants, en altres rotatius de l'època. També de *El Liberal*, 25 de febrer de 1896, p.2.

⁶⁷ *El Diluvio*, 13 de desembre de 1894, p. 6. En una primera versió del crim s'esmentaven els objectes robats.

Fig 6. Bellvís. Antiga plaça de la Bassa (actual carrer Comerç). Font: Ajuntament de Bellvís.

distància van poder veure clarament el desenllaç i com l'assassí robava a la víctima alguns objectes i fugia per una carrerada que es dirigia al poble d'Utxafava, lloc on va anar el criminal per preparar-se la coartada.

Investigacions

Un d'aquells jornalers, un noi d'uns catorze anys, davant del jutge d'instrucció va explicar al Palau d'Anglesola que el criminal era Bartomeu Curià, de mal nom Putxineli, ja que feia de titellaire. Aquest testimoni després no ho va voler declarar per les conseqüències que podia tenir aquella delació.

El sospitós va negar qualsevol participació en els fets, però els jornalers per fi van declarar que havien vist i reconegut l'agressor. Finalment va ser detingut com a principal sospitós del crim.

JUDICI I SENTÈNCIA

Judici per jurats

El judici de Bartomeu Curià es va fer, en el llenguatge de l'època, per jurats i que, salvant les distàncies, és clar, equivaldria als actuals Jurats Populars, com un intent de participació dels ciutadans en l'administració de la justícia i en l'aplicació de les lleis penals.

Els judicis per jurats en aquella època s'organitzaven per la Llei de Jurats de 1888.⁶⁸ Segons aquesta llei el

Tribunal del Jurat es componia de dotze persones i tres magistrats o jutges de dret. Aquests jurats havien de declarar la culpabilitat o inculpabilitat dels processats respecte dels fets que en concepte de delictes els atribuïa l'acusació i altres circumstàncies que podien concórrer. Per ser membre del jurat calia ser major de trenta anys, saber llegir i escriure, ser cap de família i veí del terme municipal respectiu amb quatre o més anys de residència. Aquest sistema es va titllar de classista perquè la llista dels jurats la feia una junta formada pel jutge, el fiscal municipal, l'alcalde o tinent d'alcalde i els tres majors contribuents per territorial i el major contribuent per industrial del terme. I també de masculista, perquè només admetia homes entre els seus membres.

Els judicis eren públics i esdevenien espectacles formidables que omplien a vessar la sala de judicis, les sales annexes, els passadissos i fins i tot les escales de l'Audiència de familiars, de veïns dels acusats i de les víctimes i de curiosos que seguien amb veritable devoció les evolucions del judici i esperaven amb ansietat el resultat del veredict. Uns judicis que suscitaven grans passions amb enfrontaments per la culpabilitat o la innocència dels acusats.

Prèvis

El judici estava previst per al dilluns 24 de febrer de 1896 i va despertar molta expectació, sobretot entre els veïns de Bellvís i del Palau d'Anglesola. Estaven citats més de quaranta testimonis. El ministeri públic, representat pel tinent fiscal Sr. Fadón,⁶⁹ havia qualificat el fet de robatori amb homicidi. L'acusació privada anava a càrrec del jove advocat Romà Sol Mestre, que era també el director del diari liberal lleidatà *El Pallaresa*. Sol qualificava els fets d'assassinat i robatori. La defensa va correspondre, per torn d'ofici, a l'advocat Manuel Miquel Boix i va demanar la lliure absolució de l'acusat.

La primera vista

Segons el diari *El Pallaresa*⁷⁰ el dia 24 de febrer va començar la primera vista del judici per jurats de la causa contra Bartomeu Curià. La sala era plena a

⁶⁸ *La Gaceta de Madrid*, 25 d'abril de 1888, p. 277-283.

⁶⁹ El nom del tinent fiscal el sabem per l'article de *El Pallaresa*, 26 de febrer de 1896, p.3.

⁷⁰ *El Pallaresa*, 25 de febrer de 1896, p.3.

vessar i també el vestíbul i les escales, sobretot de gent de Bellví i del Palau d'Anglesola. Van declarar tots els testimonis de càrrec i de descàrrec. Va impressionar molt el testimoni de Pere Pou, jove de catorze anys, que va asseverar que el processat era l'autor del crim. També la declaració de Santiago Fages, que es va manifestar en els mateixos termes que Pou. També va impressionar molt la clara i contundent exposició del sergent Méndez de la Guàrdia Civil, que va acusar en Curià.

L'acte es va suspendre a dos quarts de cinc, després que el fiscal modificués les seves conclusions qualificant el delicte d'assassinat. L'acusació i la defensa van mantenir les seves conclusions provisionals.

Segona vista: sentència

A les deu del matí del 25 de febrer van continuar els debats de la causa. Segons *El Pallaresa*⁷¹ el tinent fiscal va començar el seu informe raonant les seves conclusions definitives. Les declaracions de càrrec li van servir per provar la culpabilitat del processat, aturant-se en les declaracions del sergent de la Guàrdia Civil, a qui va elogiar perquè la seva conducta, zel i serenor feien honor, va dir, al benemèrit cos que representava. El fiscal i els advocats de l'acusació i de la defensa van exposar els seus arguments. El fiscal va defensar la concurrència de traïdoria, premeditació i despoblat. Va explicar perquè diferia també de les conclusions de l'acusació privada i va acabar amb un paràgraf, que el redactor qualificava de brillant, d'exhortació al jurat perquè fos fidel al jurament.

A un quart d'una va començar l'informe de l'advocat de l'acusació privada. Romà Sol es va cenyir als punts més importants que provaven la culpabilitat del processat i de l'inversemblant que eren les proves presentades en pro de la coartada. Va explicar amb claredat que hi havia hagut assassinat. Va defensar la comissió de robatori apreciant, a més, les circumstàncies d'acarnissament i astúcia (premeditació), basada aquesta darrera en l'anònim que el processat havia dirigit a la víctima. Va afegir encara l'agreujant de vagància.⁷² El codi penal espanyol de 1870, el vigent llavors, havia suprimit la

vagància com a delicte, però el considerava un agreujant (ONECA 1970: 244).

La defensa va començar la seva exposició a tres quarts de dues. Segons el redactor de *El Pallaresa* el senyor Miquel i Boix es va expressar de forma vehement i amb correctes i hàbils raonaments va treure tot el partit que va poder dels escassos elements de descàrrec. El jurat li va cridar l'atenció perquè no se cenyia al seu informe i això va motivar que se suspengués la vista durant mitja hora. Un cop reprès l'acte, el defensor va demanar el veredict de d'innocència per al seu client.

Després de resumir la sessió i fetes les preguntes corresponents, finalment el jurat va dictar veredict de culpabilitat contra Bartomeu Curià, però sense apreciar circumstàncies qualitatives, ni cap dels agreujants genèrics que les acusacions havien sostingut. Donant per fet el delicte d'homicidi, el tribunal va dictar sentència condemnant Bartomeu Curià a quinze anys de reclusió temporal, accessòries i costes processals i al pagament de dues mil cinc-cents pessetes a la vídua i fills de Josep Capdevila. Eren dos quarts de sis de la tarda.

ALTRES CRIMS

Al Pla d'Urgell hi hem trobat encara altres crims, però en sabem ben poca cosa, unes petites línies que hem pogut arregar, però no per això els fets i els resultats van ser menys lamentables.

Sabem que l'any l'any 1875 a Mollerussa un carrabiner va matar un sergent del seu cos.⁷³ El 1876 hi va haver un crim a Linyola ja que al *Diario de Lérida*⁷⁴ s'hi va publicar que la nit del 17 de maig de 1889 el subcaporal dels Mossos d'esquadra de Vilassar va atrapar a Badalona un individu com a presumpte responsable del crim que s'havia comès l'any 1876 a Linyola.

Els crims de Bell-lloc i el de Miralcamp van passar l'any 1883. El crim de Bell-lloc va ser el dimarts de Carnaval, quan a conseqüència d'una baralla va ser mort d'un tret el veí d'aquest poble Marià Mayoral.⁷⁵ Pocs dies després la Guàrdia Civil va atrapar a Mollerussa set persones com a presumptes autores dels crim.⁷⁶ A

⁷¹ *El Pallaresa*, 26 de febrer de 1896, p.3.

⁷² Per entrar dins de la consideració de "vago" calien tres circumstàncies: no tenir domicili fixe ni mitjans de subsistència i no exercir habitualment una professió. *La Publicidad*, 31 de desembre de 1894, p. 1.

⁷³ *El Globo*, 17 de desembre de 1875, p. 2.

⁷⁴ *Diario de Lérida*, 21 de maig de 1889, p. 1.

⁷⁵ *El Dia*, 8 de febrer de 1883, p.3.

⁷⁶ *La Correspondencia de España*, 11 de febrer de 1883, p.3.

primers d'agost del mateix any es va celebrar la vista pública per jutjar el cas. El lletrat Francesc Sagañoles va defensar alguns dels acusats que es van presentar a declarar durant el procés.⁷⁷ Un altre Carnaval, tot i que de l'any 1869 i per rivalitats polítiques, al poble de Torregrossa a resultes d'una baralla entre els dos bàndols enfrontats van resultar ferides quatre persones.⁷⁸ Entre els ferits hi havia l'alcalde del poble. Miquel Minguell, llavors secretari, va resultar mort.⁷⁹ Va ser un cas lamentable ja que Francesc Capell Huguet va passar vint-i-un anys a la presó per un crim que no havia comès (LLADONOSA 2010). Aquest cas, però, cau fora de l'abast temporal del nostre estudi.

Del crim de Miralcamp només sabem que el maig de 1889 la Guàrdia Civil va detenir dos germans de Miralcamp acusats d'un assassinat comès al mateix poble el 28 de desembre de 1883.⁸⁰

Al terme de Margalef⁸¹ (Torregrossa) el 8 d'agost de 1895 va ser ferit el guarda per alguns trets de pistola i unes quantes ganivetades. La Guàrdia Civil de Juneda va capturar un peó caminer i un caçador furtiu en una caseta de la carretera de Lleida a Tarragona. Sembla que, molestos per la contínua vigilància a què els sotmetia el guarda, el van esperar amagats en un canyar i el van atacar causant-li cinc ferides d'arma blanca, una d'elles al costat esquerra i de força gravetat, i tres trets que el van ferir al panxell, a la cuixa i a la mà dreta. Els van intervenir una escopeta de dos canons que havien pres al ferit, un revòlver de sis trets, amb tres càpsules buides i algunes peces de roba tacades de sang.

Un altre crim que volem consignar, tot i que no es va produir al Pla d'Urgell, és el d'Hostafrancs, ja que els seus dos protagonistes eren de Linyola. Va omplir els diaris de l'època. El dia 11 d'agost de 1880 a Hostafrancs (Barcelona), entre els carrers Viladomat i Tamarit van trobar morta la Magdalena Roigé de 40 anys, venedora del mercat i natural de Linyola. Tenia dues punyalades: una a l'espalla dreta i l'altra al clatell que li travessava la gola. L'homicida era Jaume Cascalló Pedros de 45 anys, també natural de Linyola. Segons es deia als diaris⁸² ja feia uns cinc anys que la parella havia abandonat els seus cònjuges i fills respectivament i havia

fugit de Linyola cap a Barcelona per viure plegats. Feia algun temps però que vivien separats.

BIBLIOGRAFIA

ANGUERA, P. (2001). *Política, societat i cultura dels Països Catalans, Volum VII, La consolidació del món burgès (1860-1900)*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona.

COLECCION LEGISLATIVA DE ESPAÑA JURISPRUDENCIA CRIMINAL, Volum de 1892-2 (de maig a setembre de 1892) *Casación en beneficio del reo - Robo y homicidio. Sentencia declarando no haber lugar al recurso admitido de derecho, en beneficio de Tiburcio José Aznar y otro contra la pronunciada por la Audiencia de Lérida*. Número 101 - Páginas 273-274-275.

FERRAN, F. (2014). *La veu dels regants de la Plana d'Urgell*, Pagès editors, Lleida.

GARRALON, S. (2011). El còlera morbo asiàtic al Palau d'Anglesola, *Mascançà*, p. 103-112.

GOMEZ, G. (2009). El declive de la violencia y el proceso de modernización en la España de la Restauración (1815-1918), *Anuario de derecho penal y ciencias penales, tomo 62*, Madrid, p. 313-356.

LLADONOSA, V. (2010). *Què va passar a Torregrossa al Carnestoltes de 1869?*, Petites històries de Torregrossa, número 24, autoedició de l'autor. Biblioteca de Torregrossa.

ONECA, J.A. (1970). El código penal de 1870, *Anuario de derecho penal y ciencias sociales, tomo 23*, p.220-252, Ministerio de Justicia i Boletín Oficial del Estado.

POLO, M. (1977). *Mollerussa. De lloc petit a poble (1889-1938)*, Ajuntament de Mollerussa.

VIVES, J.V. I LLORENS, M. (1991). *Industrials i polítics (segle XIX)*, Edicions Vicens Vives, Barcelona.

⁷⁷ *La Correspondencia de España*, 2 d'agost de 1883, p.3.

⁷⁸ *La Imprenta*, 12 de novembre de 1871, p. 1557. *La Paz de Murcia*, 16 de febrer de 1869, p. 2.

⁷⁹ *La Gaceta de Madrid*, 17 de maig de 1873, p. 2.

⁸⁰ *Diario Oficial de Avisos de Madrid*, 18 de maig de 1889, p. 2.

⁸¹ *El Diluvio*, 8 d'agost de 1895, p.7.

⁸² *El Diluvio*, 12 d'agost de 1880, p. 1346 / *El Globo*, 14 d'agost de 1880, p. 2.